

ДОВІРА ЯК БАЗОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ВИРОБНИЦТВА ЛОКАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ БЛАГ

© 2020 АЛЕКСЕЄНКО Д. Д.

УДК 330.544.2:338.242

JEL: B52; P11

**Алексеевко Д. Д. Довіра як базовий елемент інституціонального середовища виробництва
локальних суспільних благ**

У статті проаналізовано роль довіри у підвищенні ефективності виробництва локальних суспільних благ з огляду на проблеми управління контрактним процесом і рівнем трансакційних витрат. Розкрито механізм імпліцитної контрактації між виробником (державою) і споживачем (громадянами) щодо виробництва певного обсягу суспільних товарів і послуг відповідної якості в обмін на неявну їх оплату через процедуру оподаткування. Ідентифіковано цей тип контракту як форму контракту відносин, яка, на відміну від стандартних угод, характеризується певними особливостями. Охарактеризовано специфіку контракту відносин у сфері виробництва суспільних благ і виокремлено його особливості, які полягають у: невизначеності, асиметричності інформації, обмеженості свободи вибору споживача, наявності часового розриву у можливості реалізації стратегічних переваг сторін. Показано, що такий контракт створює широкі можливості для реалізації перед- і постконтрактного опортунізму органами державної влади і призводить до зростання трансакційних витрат. Запропоновано вирішення проблем колективної взаємодії при виробництві суспільних благ через переведення виробництва якомога більшого обсягу суспільних благ на місцевий рівень і включення у ці відносини поряд із державою локальних спільнот, які характеризуються інституціональною близькістю своїх членів, заснованій на довірі. Розглянуто механізми формування довіри у локальних спільнотах через створення асоціацій, альянсів, уведення в дію проектних відносин. На основі аналізу досвіду реалізації в Україні спільного проекту Європейського Союзу та Програми розвитку ООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» (МРГ) продемонстровано більш високу ефективність виробництва локальних суспільних благ у тих спільнотах, які мали високі показники довіри та зуміли самоорганізуватися для вирішення проблем місцевого розвитку.

Ключові слова: локальні суспільні блага, довіра, соціальний капітал, інституціональне середовище, контрактні відносини.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-8-14>

Табл.: 2. **Бібл.:** 10.

Алексеевко Дар'я Дмитрівна – здобувач кафедри економічної теорії і міжнародних економічних відносин, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» (просп. Дмитрия Яворницького, 19, Дніпро, 49005, Україна)

E-mail: darya.lesiv@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8807-2858>

УДК 330.544.2:338.242

JEL: B52; P11

**Алексеевко Д. Д. Доверие как базовый элемент институциональной среды производства локальных
общественных благ**

В статье проанализирована роль доверия в повышении эффективности производства локальных общественных благ с учетом проблемы управления контрактным процессом и уровнем трансакционных издержек. Раскрыт механизм имплицитной контрактации между производителем (государством) и потребителем (гражданами) в производстве определенного объема общественных товаров и услуг соответствующего качества в обмен на неявную их оплату через процедуру налогообложения. Идентифицирован данный тип контракта как форма контракта отношений, которая, в отличие от стандартных соглашений, характеризуется определенными особенностями. Охарактеризована специфика контракта отношений в сфере производства общественных благ, и выделены его особенности, которые заключаются в: неопределенности, асимметрии информации, ограниченности свободы выбора потребителя, наличии временного разрыва в возможности реализации стратегических преимуществ сторон. Показано, что такой контракт создает широкие возможности для реализации пред- и постконтрактного опортунизма органами государственной власти и приводит к росту трансакционных издержек. Предложено решение проблем коллективного взаимодействия при производстве общественных благ через перевод производства как можно большего объема общественных благ на местный уровень и включения в эти отношения наряду с государством локальных сообществ, которые характеризуются институциональной близостью своих членов, основанной на доверии. Рассмотрены механизмы формирования доверия в локальных сообществах путем создания ассоциаций, альянсов, ввода в действие проектных отношений. На основе анализа опыта реализации в Украине совместного проекта Европейского Союза и Программы развития ООН «Местное развитие, ориентированное на общину» (МРО) продемонстрирована более высокая эффективность производства локальных общественных благ в тех сообществах, которые имели высокие показатели доверия и сумели самоорганизоваться для решения проблем местного развития.

Ключевые слова: локальные общественные блага, доверие, социальный капитал, институциональная среда, контрактные отношения.

Табл.: 2. **Библ.:** 10.

Алексеевко Дар'я Дмитрівна – соискатель кафедры экономической теории и международных экономических отношений, Национальный технический университет «Днепропетровская политехника» (просп. Дмитрия Яворницького, 19, Днепр, 49005, Украина)

E-mail: darya.lesiv@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8807-2858>

Aliksieienko D. D. Trust as a Basic Element of the Institutional Environment for the Production of Local Public Goods

The article analyzes the role of trust in improving the efficiency of the production of local public goods, taking into account the problem of contract process management and the level of transaction costs. The mechanism of implicit contracting between the producer (the State) and the consumer (citizens) in the production of a certain volume of public goods and services of the appropriate quality in exchange for implicit payment through the taxation procedure is disclosed. This type of contract has been identified as a form of relationship contract, which, unlike standard agreements, is characterized by certain peculiarities. The specifics of the relationship contract in the sphere of production of public goods are characterized, and its features are allocated, including: uncertainty, asymmetry of information, limited freedom of choice of the consumer, presence of a temporary gap in the possibility of implementing the strategic advantages of the parties. It is displayed that such a contract creates ample opportunities for the implementation of pre- and post-contract opportunism by public authorities and leads to an increase in transaction costs. It is proposed to solve the problems of collective interaction in the production of public goods by transferring the production of as much public goods as possible to the local level and incorporating into these relations, along with the State, the local communities, which are characterized by the institutional proximity of its members based on trust. The mechanisms for formation of trust in local communities by creating associations, alliances, and implementing project relationships are considered. Based on an analysis of the experience of the implementation of a joint project of the European Union and the UN Development Program «Local Development focused on the Community» (LDC) demonstrated the increased efficiency of production of local public goods in those communities that had high rates regarding the trust and managed to organize themselves for solving the problems of local development.

Keywords: local public goods, trust, social capital, institutional environment, contractual relations.

Tabl.: 2. **Bibl.:** 10.

Aliksieienko Daria D. – Applicant of the Department of Economic Theory and International Economic Relations, National Technical University "Dnipro Polytechnic" (19 Dmytra Yavornytskoho Ave., Dnipro, 49005, Ukraine)

E-mail: darya.lesiv@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8807-2858>

Як свідчить світова практика, успішність у проведеному соціально орієнтованих економічних реформ багато у чому зумовлюється ступенем розповсюдження в конкретній країні довіри до основних інститутів, орієнтацією сформованих у суспільстві ціннісних норм на згуртованість і взаємодопомогу, формуванням критичної маси соціально відповідального бізнесу та наявності активної громадянської позиції у населення. Всі ці аспекти соціально-економічного прогресу успішних країн прямо чи опосередковано пов'язані з високим рівнем ефективності їх інституціонального середовища, з відповідністю системи сформованих інститутів цих країн наявному соціальному, економічному та політичному потенціалу їх розвитку.

Вітчизняна практика проведення ринкових реформ доводить, що інституціональне середовище України не є ефективним, а домінуючі в нашій країні цінності, норми та правила не завжди сприяють прогресивним соціально-економічним змінам і уповільнюють розвиток українського суспільства. Щодо цього важливим завданням економічної теорії є пошук дієвих механізмів подальшого реформування інституціонального середовища України. Підвищення рівня відповідності формальних неформальним інститутам, зростання довіри суспільства до влади може надати позитивний імпульс соціально-економічному розвитку нашої країни.

Аналізом економічних аспектів довіри займалися, насамперед, представники інституціональної теорії. Так, у роботах Р. Коуза, О. Вільямсона, Р. Корнаї та інших вказується, що рівень соціальної довіри сприяє зниженню трансакційних витрат і формує умови для ефективної взаємодії між економічними суб'єктами.

На роль довіри як складової соціального капіталу, рівень якого визначає можливості для країн здобувати конкурентні переваги, вказують Ф. Фукуяма, Р. Патнем та Дж. Коулман. У працях таких вітчизняних дослідників, як Т. Арт'юмова, А. Гриценко, Т. Кричевська, Н. Литвиненко, Ю. Петрушенко й інших, розглядаються особливості формування довіри в українському суспільстві, аналізуються різні аспекти її впливу на характер соціально-економічного розвитку країни. Водночас дослідження феномена довіри у контексті зростання ефективності виробництва суспільних благ не набуло широкого поширення у світовій і вітчизняній економічній науці. Тому, зважаючи на важливість підвищення рівня довіри в економічних взаємовідносинах з метою покращення забезпечення суспільства необхідними суспільними благами, ця проблематика є важливою для економічної теорії та практики.

Метою статті є визначення ролі довіри у підвищенні ефективності виробництва локальних суспільних благ з огляду на проблеми управління контрактним процесом і рівнем трансакційних витрат.

Виробництво суспільних благ, на відміну від товарів ринкового призначення, передбачає укладання між виробником (державою) і споживачем (громадянами) імпліцитного контракту, який відображає зобов'язання однієї сторони поставити на ринок певну кількість товарів і послуг відповідної якості в обмін на неявну оплату останніх через механізм оподаткування. Взаємовідносини, які опосередковуються таким типом контрактації, є доволі специфічними та вимагають більш детального розгляду. Зазвичай, коли суб'єкти здійснюють ринкові трансакції, то фіксують зобов'язання у письмовому договорі через чітко ого-

ворені пункти, які окреслюють права й обов'язки сторін, містять перелік санкцій за невиконання умов контракту. Такі контракти базуються на юридичних правилах і захищаються найчастіше через судовий процес. За умов невизначеності (особливо при укладанні довгострокових контрактів) далеко не всі майбутні події можуть бути передбаченими й обговореними на момент підписання угоди. Тому учасники залучають до переговорного процесу третю сторону (арбітраж), рішення якої зобов'язуються виконувати у випадку настання неоговорених у контракті подій. За класифікацією О. Вільямсона, ці два типи контрактів визначаються як класична та неокласична угоди [1].

Контракти на виробництво локальних суспільних благ не вписуються у стандартні рамки типових ринкових угод і відносяться до імпліцитних (неявних) або, згідно з О. Вільямсоном, до контрактів, які описують відносини (зобов'язання) суб'єктів – контрактів відносин. Такі контракти складаються в умовах довготермінових, складних і взаємовигідних відносин між сторонами, де двостороння зацікавленість у продовженні відносин є вирішальним фактором, а механізмом управління контрактним процесом слугує ієрархія.

При цьому слід мати на увазі, що віднесення неявних угод про виробництво локальних суспільних благ до контрактів відносин не повністю підпорядковується ключовим ознакам такого типу угод. Характеризуючись загальними рисами, контракти у цій сфері відзначаються певною специфікою. Як правило, контракти відносин виникають у випадку тісної взаємозалежності учасників трансакції (якщо такі відносини будуть перервані, то ніхто із них не зможе знайти на ринку еквівалентної заміни і суб'єкту взаємодії, і об'єкту, з приводу якого укладалась ця угода).

У ситуації виробництва суспільних благ відносини взаємодії не можуть бути апіорі розірваними, оскільки встановлюються на законодавчому рівні і виходять із самої природи існування держави як інституту. Громадяни країни не можуть бути звільненими від сплати податків, а держава не може не фінансувати ті сфери, які забезпечують життєдіяльність країни. Інша справа, коли певні товари та послуги, які виробляються в державному секторі, надаються в недостатній кількості та невисокої якості. Тоді споживачі можуть спрямувати свій попит у приватний сектор (освіта, медицина, заклади культури) або самоорганізуватися для виробництва необхідних благ через кооперацію власних зусиль. Однак при цьому вони не перестануть все рівно оплачувати ті суспільні блага, більшість з яких не споживають, підлягаючи обов'язковому оподаткуванню. Отже, щодо певних товарів еквівалентна заміна можлива при принциповій неможливості розриву існуючого контракту.

Згідно з класичними характеристиками контракти відносин не оформляються у вигляді письмового документа і не захищаються в судах або через арбітраж. Вони набувають форми неявних зобов'язуючих угод і передбачають захист через неформальні переговори та двосторонні торги. При виробництві суспільних благ ці механізми не можуть бути задіяними повною мірою, оскільки контекст переговорної сили переміщується у площину політичних взаємодій, де більшою мірою втрачається можливість персоніфікації учасників сторін і прямі переговори щодо умов неявного контракту стають опосередкованими правовими, політичними й адміністративними процедурами. Важко уявити, що в реальній дійсності споживачі можуть прямим чином вступити в переговорний процес безпосередньо з державою щодо відміни обов'язковості загальнодержавної середньої освіти або первинної медицини, якщо їх не влаштовує якість послуг, які там надаються. Подібні переговори опосередковуються складним механізмом прийняття політичних рішень і мають дуже тривалий часовий горизонт, реалізуючись через проведення відповідних суспільних реформ. Тому виробництво суспільних благ є сферою укладання такого типу контракту відносин, який, по-перше, не характеризується ризиком недофінансування (мають місце чітко окреслені напрями бюджетних витрат) і, по друге, будується на квазіспецифічності обмінних операцій.

Така квазіспецифічність означає, що персоніфікований суб'єкт виробництва суспільного блага (уряд правлячої парламентської коаліції) може виступати таким тільки за умови, якщо суб'єкт споживання цього блага (платник податків) віддає на наступних виборах свої голоси за правлячу партію. Ця умова породжує взаємовідносини сторін, які передбачають не стільки власне зобов'язання, скільки створення механізмів формування впевненості у тому, що такі зобов'язання щодо виробництва суспільних благ дійсно будуть виконані.

Як стверджує В. Дементьєв, державний агент зацікавлюється у виробництві суспільних благ тільки тією мірою і в такому обсязі, в якому він необхідний для отримання ренти. Для нього важливі не безпосередньо блага, а визнання їх наявності громадянами тією мірою, якою вони або здійснили би їх оплату через надання ресурсів для отримання ренти, зокрема, голоси на виборах, або ж утримались від протестів. Цільова функція державного агента полягає безпосередньо не в тому, щоб реально виробити колективні блага, а в тому, щоб переконати споживача (громадян) у тому, що такі блага для них дійсно вироблені. Тому перевага віддається тим благам, які більшою мірою здатні створювати видимість «турботи про громадян» [2, с. 264].

Отже, держава має переваги, що визначаються ресурсами політичної влади визначати сфери, обсяги фінансування і величину зусиль, яких докладає у виробництві суспільних благ. Споживачі, своєю чергою, володіють перевагами віддати свій голос за політика і зберегти його причетність до ресурсів влади. Тому між ними встановлюється специфічний контракт відносин, який характеризується високими можливостями передконтрактного опортунізму, оскільки ці переваги розірвані у часі. Держава має можливість використовувати свої переваги більш тривалий період, обмежений терміном виборів, у той час як споживач не може у цей же самий часовий проміжок скористатися своїми ресурсами впливу на умови контракту, якщо не розглядати їх крайні форми (масові протести, революції тощо). За таких умов сторони контракту відносин потрапляють у нерівні умови (на відміну від класичної моделі такого контракту) і не відчують так явно загрози розриву наявних відносин.

Як показує практика, висока асиметричність інформації, яка характерна для сфери виробництва суспільних благ, породжує тривалість неефективної взаємодії. «Як наслідок, з однієї сторони, державні агенти володіють мотивацією до створення викривленої інформації щодо результатів власної діяльності, а з іншого боку, громадяни не можуть відігравати роль джерела повної і об'єктивної інформації про виробництво державними агентами колективних благ для суспільства і приватних благ для груп з особливими інтересами, включаючи і саму державу, оскільки не володіють достатньою мотивацією для того, щоб нести витрати, пов'язані із отриманням і оцінкою такої інформації» [2, с. 265].

Таким чином, державний орган стає єдиним постачальником суспільних благ і здійснює необхідну для цього діяльність, яку суспільство не може повною мірою відслідкувати. Відповідно, коли платники податків не можуть повною мірою контролювати дії держави і внести в контракт умови, що описують необхідну діяльність, у держави виникають додаткові переваги у взаємодії – вона може самостійно обирати рівень зусиль, які спрямовуватиме на досягнення суспільних цілей. Тобто держава може діяти у власних інтересах і має свободу вибору напрямків, сфер і обсягів фінансування.

Зменшити асиметричність інформації та викрити прояви рентоорієнтованої поведінки урядовців можна за рахунок створення різнорівневої системи контролю за державними органами влади, введенням в дію додаткових інститутів примусу до виконання контрактних зобов'язань. Цілком зрозуміло, що це призводить до суттєвого зростання трансакційних витрат, які зменшуються разом із зростанням довіри між принципалом і агентом [3]. Довіра як складова

інституціонального середовища економічної системи суттєво знижує трансакційні витрати організацій за рахунок скорочення юридичних формальностей і бюрократичної діяльності, підвищує рівень відповідальності державних службовців, сприяє згладжуванню політичних суперечностей і за рахунок цього покращує якість функціонування державних інститутів. Зростання недовіри до держави та її інститутів, економічної політики, яка нею проводиться, означає посилення невизначеності очікувань з приводу дій урядовців і порушує звичний перебіг економічних взаємодій. Це не сприяє формуванню довготривалих стійких зв'язків між економічними агентами і, в кінцевому рахунку, відображається на показниках економічного розвитку [4, с. 30].

У контрактах відносин довіра набуває форми «довіри до доброї волі» партнера (goodwill trust) і відображає взаємні очікування того, що контрагент виконає всі домовленості і зробить навіть більше, ніж від нього очікують. Історичний досвід свідчить, що такий вид довіри більш розповсюджений у локальних спільнотах, члени яких довготривалий час проживали на одній території, вели сумісну діяльність, що опосередковувалась різними нормами спілкування та мали досвід вирішення колективних проблем. На цьому ґрунті формувалися й схожі уявлення відносно цінностей та норм поведінки, виникали співпадаючі або схожі очікування відносно майбутніх дій членів спільноти, а значить, і сумісний розрахунок на довготривале співробітництво й на те, що неявний договір не буде порушено. Таким чином, чим вищим є рівень довіри, тим менші витрати на пошук інформації, контроль і санкції.

Отже, вирішити частину проблем колективної взаємодії при виробництві суспільних благ може максимально можливе їх переведення у режим виробництва на місцевому рівні, де отримання необхідної інформації про діяльність держави стає більш реальним і менш витратним. Дійсно, всередині локальних спільнот значно важче приховати інформацію про рентоорієнтовані наміри і дії місцевого політикуму – люди, які постійно взаємодіють між собою з легкістю виявляють прояви опортуністичної поведінки чиновників, а останні ризикують втратою репутації і відстороненням від владного ресурсу на чергових виборах. Обмеженість числа учасників групи створює також і більш потужний потенціал впливу на результати діяльності держави у виробництві локальних суспільних благ, а об'єднання зусиль дозволяє отримати порівняльні переваги у тиску на державу. Однак для цього необхідно, щоб члени спільноти поділяли загальні цінності, на основі яких формується необхідний рівень довіри, могли згуртуватися заради досягнення колективних цілей і проявляли громадянську активність [5].

Одним із дієвих способів забезпечення вищезазначених умов є створення різних асоціацій, альянсів, уведення в дію проектних відносин. Проект тимчасово об'єднує різних людей за принципом спільності інтересів. У ході виконання проекту вони активно взаємодіють один із одним заради досягнення колективних цілей. Дуже часто вони використовують потенціал встановлених зв'язків у майбутньому для вирішення проблем колективної дії, що може слугувати підставою нарощування критичної маси соціального капіталу. В умовах недовіри до органів державної влади саме соціальний капітал, серцевину якого формує довіра, є потужним ресурсом досягнення суспільних цілей.

Покажемо щодо цього є практика реалізації в Україні спільного проєкту Європейського Союзу та Програми розвитку ООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» (МРГ), перша фаза якого розпочалася у 2008 році [6]. Окрім конкретної фінансової, організаційної, консультативної та інформаційної підтримки реалізації численних мікропроєктів у рамках співпраці приватно-державного сектора України та відповідних територіальних громад, представники ПРООН в Україні проводили ґрунтовні аналітичні дослідження щодо стану місцевого врядування і сталого розвитку, активності громад у вирішенні існуючих проблем тощо. Щодо цього достатньо інформативними є узагальнення дослідників відносно рівня довіри населення до різних соціальних інститутів, а також готовності членів територіальних громад брати участь у спільних ініціативах.

Так, за результатами соціологічного дослідження «Оптимізація діяльності громад за підтримки проєкту ЄС/ПРООН «МРГ-III», проведеного фахівцями

Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова в територіальних громадах п'яти областей України (Житомирська, Київська, Полтавська, Харківська та Чернігівська), було розраховано інтегральні індекси довіри до органів влади та бізнесу. Високий рівень довіри до соціальних інститутів (індекс довіри від 31 до 40 за максимального показника в 40 балів) продемонстрували 13 % респондентів, скоріше довіряють цим інститутам 43 % (індекс довіри від 21 до 30), а скоріше – не довіряють (індекс від 11 до 20) та повністю не довіряють (від 1 до 10) – 31 % та 12 % відповідно [7]. За аналогічною методикою визначили інтегральний індекс довіри фахівці Дніпропетровського національного університету імені Олеси Гончара та Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. За їх розрахунками, найвищий рівень довіри до інститутів влади та бізнесу Дніпропетровської області продемонстрували 6,8 % респондентів, середній – 25,1 %, 21,7 % опитаних скоріше не довіряють, а 14 % повністю не довіряють цим інститутам [8].

Результати цих досліджень свідчать про відносно невисокий рівень довіри громадян до соціальних інститутів, оскільки фактично думки учасників опитування розділилися навпіл. Більш того, якщо подивитися на рівень довіри до окремих соціальних інститутів, то можна зазначити ще більш суттєві розбіжності в цих показниках (див. табл. 1).

Дані табл. 1 демонструють, що найвищим рівнем довіри у членів громади користуються місцеві органи державної влади, а найнижчим – структури бізнесу. Проте інформативність результатів досліджень буде не повною без урахування думки громад щодо оцінки

Таблиця 1

Міра довіри до соціального інституту*

Соціальний інститут	Житомирська	Київська	Полтавська	Харківська	Чернігівська	Дніпропетровська	Львівська
Голові міста /селища	59	68,5	69,4	85,9	69,1	81,8	68
Депутатам місцевої ради	49,7	55,7	70,3	81,3	59,3	82,5	46
Районній державній адміністрації	45,5	38,1	51,4	73,4	40,9	57,2	10
Голові обласної державної адміністрації (губернатору)	44,5	29,1	34,5	69,6	31,6	46,3	18
Обласній державній адміністрації	38,8	20,7	32,7	68,4	30,3	50,1	16
Місцевим фермерам / бізнесменам	39,8	33,1	44,9	60,5	28,5	58	24
Обласним бізнесменам у цілому	25,3	18,9	18,1	51,3	18,3	28	12
Українським бізнесменам у цілому	24,4	18,6	17,1	49,7	18,3	23,2	10

*Дані у %, за варіантами відповіді «повністю довіряю» та «скоріше довіряю» зазначеним соціальним інститутам.

Джерело: зведено автором за [6–10].

внеску цих соціальних інститутів у реалізацію конкретних проєктів на місцевому рівні (табл. 2).

Красномовним є те, що, крім визнання заслуг програми ЄС/ПРООН «МРГ-III у реалізації мікропроєктів у громаді, її мешканці пов'язують успіхи в досягненні поставлених цілей, насамперед із

власними зусиллями. На наш погляд, це є свідченням переваг малих соціальних груп у вирішенні локальних економічних завдань, зокрема, при виробництві суспільних благ.

Саме високий рівень довіри в подібних локальних спільнотах формує основу для вирішення проєктом колективної взаємодії.

Таблиця 2

Завдяки кому вдалося реалізувати проєкт у громаді?

	Житомирська	Київська	Полтавська	Харківська	Чернігівська	Дніпропетровська	Львівська	Вінницька
Мешканцям /самій громаді	72,3	48,9	69,8	61,4	70,1	59,2	46	20
Місцевому бізнесу	2,4	4,4	14	9,7	1,6	24,5	2	5
Обласній державній адміністрації	2,4	2,2	14	17,2	1,1	18,3	2	2
Проєкту ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду»	76,5	82,2	34,9	68,3	83,2	26,1	18	25
Районній державній адміністрації	0,6	2,2	9,3	6,9	2,7	28,1	2	8
Депутатам місцевої ради	54,2	28,9	79,1	67,6	56,5	–	–	–
Голові міста /селища	6,6	22,2	44,2	37,2	17,4	52	54	28
Інший варіант	5,4	4,4	0	0	4,3	0,8	10	10

Джерело: зведено за [6-10].

ВИСНОВКИ

Результати дослідження дозволяють зробити висновок про необхідність управління контрактним процесом та рівнем транзакційних витрат при виробництві суспільних благ, якщо суспільство спрямоване на досягнення високих показників ефективності в цій сфері. На відміну від класичних угод, імпліцитний контракт, який укладається між державою і громадянами щодо виробництва суспільних благ, набуває форми контракту відносин і характеризується певною специфічністю: невизначеністю, асиметричністю інформації, обмеженістю свободи вибору споживача, часовим розривом реалізації стратегічних переваг сторін. Відповідно, такий контракт створює широкі можливості для реалізації перед- і постконтрактного опортунізму органами державної влади і призводить до зростання транзакційних витрат.

Вирішенню проблем колективної дії у виробництві суспільних благ сприяє передача виробництва якомога більшого обсягу суспільних благ на місцевий рівень і включення у ці відносини поряд з державою локальних спільнот, які характеризуються інституціональною близькістю своїх членів. Ці угруповання приймають на себе зобов'язання звуження варіантів дій до певного, етично виправданого набору, завдяки чому між членами групи виникає спільність уподобань, яка ґрунтується на колек-

тивних уявленнях відносно цінностей, припустимих способів поведінки, які вводяться в дію культурою. Як показує практика, серед груп, члени яких мали високі показники довіри, управління контрактним процесом щодо виробництва суспільних благ не вимагало високих витрат, а саме виробництво відзначалось значно більшою ефективністю. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Вільямсон О. Економічні інституції капіталізму: фірми, маркетинг, укладання контрактів. Київ : Артек, 2001. 472 с.
2. Дементьев В. В. Институты, поведение, власть. Донецк : ГВУЗ ДНТУ, 2012. 310 с.
3. Дементьев В. Е. Доверие – фактор функционирования и развития современной рыночной экономики. *Российский экономический журнал*. 2004. № 8. С. 46–65.
4. Пилипенко Г. М., Литвиненко Н. І. Інституціональні чинники розвитку соціально-економічних систем. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2015. № 4. С. 26–36.
5. Пилипенко А. Н., Пилипенко Ю. І. Роль гражданского общества в институциональной трансформации экономики Украины. *Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія : економічна*. 2014. № 2. С. 56–77.
6. Про Проєкт МРГ III. URL: <http://cba.org.ua/ua/pro-nas/proekt-cba>

7. Оптимізація діяльності громад за підтримки проекту ЄС/ПРООН «МРГ-III». URL: https://drive.google.com/file/d/0B38yW_liDT9aRDdNSTZYT08wNVU/view
8. Прес-анонс результатів соціологічного дослідження ефективності реалізації проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду – III» у Дніпропетровській області «Dnipro-Future». URL: https://drive.google.com/file/d/0B38yW_liDT9a1o5dDFwV1RrOFE/view
9. Результати соціологічного дослідження «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду – III. Підсумки та перспективи реалізації» (Львівська область). URL: https://drive.google.com/file/d/0B38yW_liDT9aRDJecTBGMS1DQk0/view
10. Результати наукового соціологічного дослідження «Оцінка ефективності реалізації спільного проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду – III» у Вінницькій області. URL: https://drive.google.com/file/d/0B38yW_liDT9aUGdtdnQ4V0RaMkE/view

Науковий керівник – Пилипенко Ю. І., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії та міжнародних економічних відносин НТУ «Дніпровська політехніка».

REFERENCES

- Dementev, V. V. *Instituty, povedeniye, vlast* [Institutions, Behavior, Power]. Donetsk: GVUZ DNTU, 2012.
- Dementev, V. Ye. "Doveriye - faktor funktsionirovaniya i razvitiya sovremennoy rynochnoy ekonomiki" [Trust is a Factor in the Functioning and Development of a Modern Market Economy]. *Rossiyskiy ekonomicheskii zhurnal*, no. 8 (2004): 46-65.
- "Optimizatsiia diialnosti hromad za pidtrymky proektu YeS/PROON «MRH-III»" [Optimization of Community Activities with the Support of the EU/UNDP CBA-III Project]. https://drive.google.com/file/d/0B38yW_liDT9aRDdNSTZYT08wNVU/view
- "Pres-anons rezultativ sotsiologichnoho doslidzhennia efektyvnosti realizatsii proektu «Mistsevyi rozvytok,

oriientovanyi na hromadu - III» u Dnipropetrovskii oblasti «Dnipro-Future»" [Press Announcement of the Results of the Sociological Study of the Effectiveness of the Project "Community-Based Local Development - III" in the Dnipropetrovsk Region "Dnipro-Future"]. https://drive.google.com/file/d/0B38yW_liDT9a1o5dDFwV1RrOFE/view

"Pro Proekt MRH III" [About CBA Project III]. <http://cba.org.ua/ua/pro-nas/proekt-cba>

Pilipenko, A. N., and Pilipenko, Yu. I. "Rol grazhdanskogo obshchestva v institutsionalnoy transformatsii ekonomiki Ukrainy" [The Role of Civil Society in the Institutional Transformation of the Ukrainian Economy]. *Naukovi pratsi Donetskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Seriya : ekonomichna*, no. 2 (2014): 56-77.

Pylypenko, H. M., and Lytvynenko, N. I. "Instyutsionalni chynnyky rozvytku sotsialno-ekonomichnykh system" [Institutional Factors of Development of Socio-economic Systems]. *Ekonomichniy visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu*, no. 4 (2015): 26-36.

"Rezultaty naukovoho sotsiologichnoho doslidzhennia «Otsinka efektyvnosti realizatsii spilnoho proektu YeS/PROON «Mistsevyi rozvytok, oriientovanyi na hromadu - III» u Vinnytskii oblasti" [Results of the Scientific Sociological Study "Evaluation of the Effectiveness of the Joint EU/UNDP Project" Community-Based Local Development - III" in Vinnytsia Region]. https://drive.google.com/file/d/0B38yW_liDT9aUGdtdnQ4V0RaMkE/view

"Rezultaty sotsiologichnoho doslidzhennia «Mistsevyi rozvytok, oriientovanyi na hromadu - III. Pidsumky ta perspektyvy realizatsii» (Lvivska oblast)" [The Results of the Sociological Study "Local Development, Community-oriented - III. Results and Prospects of Implementation" (Lviv Region)]. https://drive.google.com/file/d/0B38yW_liDT9aRDJecTBGMS1DQk0/view

Viliamson, O. *Ekonomichni instyutsii kapitalizmu: firmy, marketynh, ukladannia kontraktiv* [Economic Institutions of Capitalism: Firms, Marketing, Contracting]. Kyiv: Artek, 2001.